

BÖLÜM 4

TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDE KADIN VE EĞİTİM

Ayşe KARADUMAN¹
Aşkın KARADUMAN²

GİRİŞ

Geçmişten günümüze cinsiyetler arası farklılığın bireyin hayatına sadece fizyolojik değil sosyolojik etkileri de olduğu bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla her dönem kadın ve erkeğin toplum tarafından kabul görme şartlarından biri de toplumun cinsiyetlere göre belirlediği rollere uygun davranması ile ilgili olmaktadır. Bireylerin bedensel ya da hormonal anlamda sahip oldukları cinsiyet özellikleri hayatları ile ilgili alacakları kararlarda oldukça önemli bir etki oluşturabilmektedir. Söz konusu eğitim olduğunda ise kadınların toplumdaki cinsiyet algısına bağlı olarak bazı engellerle karşılaştığını söylemek mümkün olmaktadır. Bu engeller bazı durumlarda kişinin aile yapısı ve yetişme tarzı ile ilgili bireysel konularda iken bazı durumlarda da sosyal ve kültürel şartlar birtakım engeller oluşturabilmektedir.

İrk, sınıf ve cinsel yönelim gibi bireyin cinsiyeti de onun güç, statü ve maddi kaynaklara erişme durumunu etkilemektedir (Crawford,2003). Cinsiyet kadınların eğitime erişme durumunu büyük ölçüde etkilemekte ve bu durum kadınların kendilerine sunulan eğitim hakkından yeterli miktarda istifade edememesi ve aldığı eğitimi mesleki bir fırsata dönüştürememesi gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Özellikle kadınların eğitime başladığı coğrafi bölge, yetiştiği kültür, geçim kaynağı gibi faktörler kadınların eğitim hakkının bir lüks olarak algılanmasına ve kadınların ikinci planda kalmasına sebep olmaktadır. Bu açıdan okul sayısının artması ya da eğitim imkânlarının herkes tarafından ulaşılabilir bir hâle gelmesi gibi durumlar toplumsal cinsiyet algısına yönelik fikirler değişmedikçe kadınların eğitim hayatı üzerinde olumlu anlamda herhangi bir etki oluşturamamaktadır.

Bu çalışmada, kadınların toplumsal cinsiyet açısından eğitime erişimde yaşadıkları sorunların kavramsal bir çerçevede ayrıntıları ile ortaya konulması amaçlanmıştır. Konunun daha net anlaşılabilmesi için öncelikle; cinsiyet ve toplumsal

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, aysengil-26@hotmail.com.tr

² Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, askin.karaduman@hbv.edu.tr

cinsiyet kavramları açıklanmış daha sonra toplumsal cinsiyetin gelişiminde etkili olan faktörlerden bahsedilmiştir. Ardından toplumsal cinsiyet ve eğitim arasındaki ilişki ele alınmış ve kadınların eğitime erişimini etkileyen faktörlerden söz edilmiştir. Sonuç kısmında ise konu ile ilgili birtakım öneriler sunulmuştur.

CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMLARI

Bir birey tarafından kadın ya da erkek olarak sergilenen genetik, bedensel ve biyolojik özellikler “cinsiyet (sex)” olarak adlandırılmaktadır (Akın,2007). Cinsiyet, kişinin öğrendiği sosyalleştirilmiş bir rolden daha fazlasını, kişinin kimliğinin ve benlik kavramının bir parçasını ifade etmektedir (Wienclaw,2011). Genel olarak bireyleri cinsiyet açısından ayıran fiziksel ya da ruhsal çok sayıda etken bulunmaktadır. Kadınların karakter anlamında erkeklere nazaran daha hassas ve daha kolay etkilenen bir yapıda olduğu düşünülmekte ve bu durumun kadın ve erkek arasındaki yaradılışın bir gereği olarak ruhsal yapılarından kaynaklandığı ifade edilebilmektedir. Günler’e (2017) göre; cinsiyetler arasında farklılık oluşmasına yol açan bir diğer etken ise testosteron, östrojen ve progesteron gibi cinsiyete dayalı salgılanan hormonların farklı düzeylerde salgılanıyor olmasıdır. Bahsedilen cinsiyete bağlı özellikler dışında toplumun cinsiyetlere biçtiği rol, görev, sorumluluk, toplum tarafından kadın ve erkeğe olan bakış açıları, algılanma şekilleri ve beklentilerinin neler olduğu ile ilgili anlayış ise toplumsal cinsiyet şeklinde tanımlanmaktadır (Akdemir, Özaktaş & Aksoy, 2019).

Toplumsal cinsiyet herhangi bir zamanda, rastgele bir kültür tarafından kadın ve erkeğe sahip oldukları biyolojik cinsiyete uygun olarak belirlenen toplumsal ve kültürel tutumları, beklentileri, sorumlulukları ve rolleri ifade etmektedir (Başar,2012). Toplumsal cinsiyet, kadının ve erkeğin toplumsal anlamda sahip olduğu rolden bahsederek kadın bireyleri “dişil” erkekleri ise “eril” kavramları ile tanımlamaktadır (Dumanlı,2011).

Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek arasındaki biyolojik değişikliklerden çok kültürel ve psikolojik çeşitlilikleri belirtirken, bu çeşitliliklere bağlı olarak kadından ve erkekten göstermesi beklenen toplumsal rol ve sorumluluklar toplumsal cinsiyet rolü şeklinde adlandırılmaktadır (Koca,2006). Toplumsal cinsiyet rolleri, bireyler ve çevreleri arasındaki etkileşimlerin ürünüdür ve bireyler hangi tür davranışların hangi cinsiyete uygun olduğuna dair ipuçları vermektedir (Blackstone,2003). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından erkek para kazanmak, ev geçimini sağlamak, aileye sahip çıkmak görevlerine sahip iken kadın ise eşine hanımlık, evlatlarına annelik yapmak ve günlük ev işlerini yapmakla görevli kabul edilmektedir (Eroğlu & İrdem,2016). Toplumsal cinsiyet rolleri, her iki cinsiyet için de özel bir talep ve beklenti ortamı oluşturması sebebiyle cinsiyet eşitliğini engelleyen konulardan biri olmaktadır (Carmel,2019).

Aile ortamı toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmaya başladığı esas ortam olarak düşünülmektedir. Özellikle kız çocuklarının anneleri ve ablalarını erkek çocuklarının da benzer şekilde babalarını ya da ağabeylerini toplumsal cinsiyet rollerini öğrenme ve uygulama sürecinde gözlemlediği ve benzer davranışlar sergilediği görülmektedir. Aile ortamında ilk örneklerine rastlanılan toplumsal cinsiyet rolleri zamanla okul ortamlarında edinilen yaşantılarla da kendini göstermeye devam etmektedir. Aile ve okul ortamı dışında birçok farklı ortam ve faktör aracılığı ile de bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesi mümkün olmaktadır. Günler'e (2017) göre; oyuncak, oyun, etkinlik, televizyon yayınları, sosyal çevre, akrabalık ilişkileri ve kurulan arkadaşlıklar da cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kadın ve erkek arasında bulunan biyolojik farklılıklar sonucu ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri, toplum düzeninin ortaya çıkması ve sürdürülmesi açısından oldukça önemlidir (Kurtdaş & Tuncer, 2020).

Toplumsal cinsiyet rolleri bireylerin hayatını birçok yönde kısıtlamakta ve üzerlerinde toplumsal bir baskı oluşmasına sebep olmaktadır. Kıyafet seçiminin meslek tercihine evlilik sürecinden çalışma hayatına kadar hayatın hemen her alanında bu baskının izlerine rastlamak mümkündür. Toplum tarafından her bir cinsiyetin hem tercihlerine hem de kişilik yapılarına yönelik kendilerine uygun olduğu düşünülen roller bireylerin gerçekte nasıl bir kişilik sahibi olduğuna ya da neden hoşlanıp hoşlanmadıklarını ayırt etmelerinde ciddi zorluklar yaşamalarına sebep olmaktadır. Özellikle de erkek egemen toplumlarda kendilerine belirlenen roller dışında bir tavır sergileyemeyen kadınlar kendilerini ifade etmekte zorluk çekmektedir.

Bireylere toplumsal cinsiyet rolleri olarak empoze edilen rollere bağlı olarak, davranışlar sınırlanmakta, kadın erkek eşitsizliği ortaya çıkmaktadır (Onay & Kıyılıoğlu,2021). Toplumsal cinsiyet rolünde kadının bulunduğu konum, geçmişten günümüze kadar olan sürede kız çocuklarının eğitimden mahrum bırakılması, kadın haklarının varlığını gözetmeksizin kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi, kadına yönelik şiddetin etkileri ve kadın cinayetleri ile ortaya çıkmaktadır (Başçı & Giray,2016).

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeğin tüm kamusal alanlarda ve özel yaşam alanlarında yetki anlamında eşit olması, bahsedilen alanlara eşit oranda katılım göstermesi ve bu alanlarda eşit düzeylerde görünür olması anlamında gelmektedir (Akkaş,2019). Cinsiyet eşitliği, cinsiyetçi güç, değer ve rollerin dağılım biçimlerinin nedenleri ve sonuçları üzerinde eleştirel bir şekilde düşünmeyi ve kadınlara ve erkeklere değer verilen bir yaşam sağlanmasını gerektirmektedir (Unterhalter,2005). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise sosyal, kültürel ve ekonomik koşullara ve belirlenen politik yapılara bağlı olarak imkân ve kaynaklara ulaşma

noktasında kadınlar açısından olumsuz anlamda ortaya çıkan eşitsizlik durumu olarak ifade edilmektedir (Erikli,2020). Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kadınlar ve erkekler arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinden kaynaklanmaktadır (Subrahmanian,2005). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, cinsiyetlerin sahip olduğu hak ve ayrıcalıklardaki, uygun görülen roller, statüler ve değerlerde oluşan eşitsizlikler olduğu sürece engellenemeyecek dikkate değer bir toplumsal problemdir (Alptekin,2014). Cinsiyete dayalı bu ayrımcılık, kadınları erkeklerden daha geride bırakarak ikinci plana itmiş ve cinsiyet temelli eşitsizliklere zemin hazırlamıştır (Ayoğul & Baraz, 2020).

Toplum tarafından kadın ve erkekte sahip oldukları biyolojik cinsiyete bağlı olarak beklenen davranışlar toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olarak adlandırılmaktadır (Çelik,2008). Geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uymayan her yaştaki birey genellikle yanlış anlamalara maruz kalmakta ya da zorbalık yaşamaktadır (Valiente & Rasmusson,2015). Örneğin; kadınların çoğunlukla ev ve ailelerine, çocuklarına yönelik işlerle ilgilenmesi ve karakter olarak ağırbaşlı, hassas ve sorumluluk sahibi bir portre çizmesi beklenirken erkeklerden ev dışı iş ve sorumlulukları üstlenmesi ve daha atılgan, güçlü bir yapıda olması beklenmektedir. Dolayısıyla beklenenin aksi bir davranış sergiledikleri takdirde kadınların erkeksi erkeklerin ise kadınsı davrandıkları düşünülerek toplumda olumsuz anlamda bir farklılık oluşturulduğu düşünülmektedir.

TOPLUMSAL CİNSİYETİN GELİŞİMİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

Toplumsal cinsiyet doğum öncesinden itibaren bireylerin hayatına giren ve devamında da öncelikle somut konularda kendisini gösteren ardından da davranışlarla alakalı olarak soyutlaşmaya başlayan bir yapıda olmaktadır. Yazıcı ve Şahbaz'a (2020) göre anne karnında olduğu süreçte dahi bebek erkekse mavi kırsa pembe renkler tercih edilmektedir. Çocukların hayatındaki belki de en görünür rol modeller ve sosyal etki ebeveynler tarafından oluşturulmaktadır (Campenni,1999). Bir bireyin cinsiyetine uygun olarak nasıl davranacağına yönelik ilk beklentiler ailenin şekillendirmesi ile ortaya çıkmakta bireyler ailenin beklentilerine göre cinsiyetlerine uygun davranıp davranmadıklarını yorumlayabilmektedir. Bu anlamda anne-baba da rol model olarak çocukların cinsiyete yönelik tutumlarına büyük ölçüde etki etmektedir.

Toplumsal cinsiyet algısı ve toplumsal cinsiyete yönelik roller ilk olarak ailede görülse de devamında okul ortamında pekişmekte ve arkadaş ortamlarında belirgin hale gelmektedir. Sınıf düzeyi ilerledikçe öğrencilerin dikkatini çekme ve örnek alma davranışı arkadaş ortamına yayılmakta ve bir gruba dâhil olma fikri öncelikli olarak aynı cinsiyetteki bireylerle yakınlaşma çabası sonucu mümkün

olmaktadır. Yaşamın her döneminde ve her alanında bireylere önemli ölçüde etki eden arkadaş grupları toplumsal cinsiyet algısının oluşumunda da etkisini göstermektedir.

Temel amaçlarından biri toplum için eğitilmiş bireyler yetiştirmek olan okullarda (Çebi-Kozallık & Kargı,2019) da benzer şekilde öğrenme ortamları, öğretmenler, ders kitapları ve arkadaşlıklar gibi pek çok faktör bireyin eğitimi üzerindeki toplumsal cinsiyet etkisinin sıkça görüldüğü alanların başında bulunmaktadır. Öğrencinin daha üst kademede bulunan hemcinsleri de cinsiyetine yönelik kendisinden beklenen davranışların neler olduğu ya da ne gibi roller üstlenmesi gerektiği konusunda bilgi verici bir yöne sahip olmaktadır.

Eğitim kurumlarındaki etkileşim süreçlerinde ve faaliyetlerde olduğu gibi ders araç gereçlerin de rol modeller sunması, bir cinsiyete ait ayrıcalıkları vurgulaması anlamında cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden ortaya çıktığı ve gözlemlendiği bir ortam oluşturmaktadır (Özdemir & Karaboğa,2019). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temelinde meydana gelmiş bir toplum açısından derslerde kullanılan kitapların toplumsal cinsiyet eşitliği ile öğretim programının, kullanılan görsellerin, metinlerin uyumlu olması beklenmektedir (Demirhan,2021). Ders kitaplarının büyük bir bölümünde kadınların ev işleri yaparken görülmesi ya da daha hafif spor aktiviteleri yaparken görsel hale getirilmesi gibi örnekler cinsiyete yönelik algıların empoze edilmesinde büyük bir etkiye sahip olmaktadır. Benzer şekilde okul araç gereçlerinin tasarlanmasında da kız çocukları için daha süslü ve pembe renkte okul çantaları, süslü kalemler ya da kız çocuğu figürlü silgi vb. eşyalar piyasada bulunurken erkek çocukları için genellikle robot ya da araba figürlü eşyalar üretilmekte ya da en basit şekliyle bir defter kapak resminde bile ayrımcılığa işaret eden desen ve şekillere rastlanmaktadır. Bu durum da okul dönemindeki çocukların kendilerine sunulan sınırlar ölçüsünde seçim yapmasını zorunlu kılmakta kendi zevklerini özgür bir şekilde ifade etmelerine fırsat vermemektedir.

Kitap ya da öykülerde kullanılan söylemler ya da resimler de çoğunlukla kız ve erkek çocuklarını birbirinden oldukça farklı şekilde resmetmekte ve her iki cinsiyete uygun davranış ve işleri net bir şekilde ayırmaktadır. Gazete haberlerinde ise dikkat çekici derecede özellikle kadınların mağduriyet yaşadığı durumlarla ilgili haberlerde kadınlara yönelik resim ve fotoğrafların çok daha büyük boyutlarda basılması ya da kullanılan ifadelerle kadınların fiziksel yönlerinin vurgulanması cinsiyet ayrımcılığını örnekler niteliktedir. Aynı şekilde dergi ya da mecmua gibi daha çok eğlence amaçlı okunulan ya da göze hitap etmeyi amaçlayan yayınlarda da kadınların beden imajı ön planda tutulmakta okuyucuların dikkatini çekmek amacı ile ideal kadın görüntüsü oluşturmak adına kullanılan fotoğraf ya da görsellere gerçek dışı ayarlamalar yapılmaktadır. Bu durum hem kadını sadece göze

hitap eden bir imge gibi düşündürüp diğer özelliklerini arka plana atmakta hem de idealize ettirmeye çalışılan kadın imajını destekleme işlevini görmektedir.

Oyuncaklar küçük çocukların hayatında önemli bir rol oynamakta, hayali oyunları, bilişsel becerilerin gelişimini ve diğer çocuklarla sosyal oyunu teşvik eden bir görev üstlenmektedir (Blakemore,2005). Oyuncak, çocuk gelişimindeki en önemli yardımcılarından biri olmakta ve oyun oynamadaki en temel görevi üstlenmektedir (Göktaş,2020). Anne ve babaların çocukların dikkatini farklı türde alan ve nesnelere doğru yönlendirmesi toplumsal cinsiyet kavramının oluşumunda bir farklılığa işaret etmektedir (Akkaş,2019). Ailelerin de farkında olarak ya da olmayarak yaptıkları yönlendirmeler sonucunda erkeklerin tercih ettikleri oyuncaklar daha çok el becerilerini geliştiren ya da güçlerini ortaya çıkaran tarzda olurken kız çocukları daha hafif ve daha çok sosyal bağlarının güçlenmesine fayda sağlayacak evcilik, komşuculuk gibi oyunlardan hoşlanmaktadır. Kız ve erkek çocuklarının oyun kurma ya da oyuna dâhil olma süreçleri de toplumsal cinsiyetin etkisiyle birbirinden farklı olmaktadır. Kız çocukları nispeten güç gerektirmeyen ya da fiziksel anlamda kendilerine zarar gelme riski taşımayan daha durağan ya da diyaloglara dayalı oyunları tercih ederken erkek çocukları daha çok enerjilerini açığa çıkarabilecekleri ve risk almayı sevdikleri oyunlardan hoşlanmaktadır. Oyun seçimi konusunda erkek ve kız çocukları arasında ortaya çıkan bu farklılık aileler tarafından kız çocuklarına narin olmaları erkek çocuklarına ise hareketli ve enerjilerini açığa vurmaları gerektiği fikrinin kabullendirilmesi yolu ile ortaya çıkabilmektedir.

Toplumsal olayları, gelişmeleri ve güncel durumları geniş kitlelere duyurmak ve gündeme getirmek amacıyla hizmet eden televizyon, gazete, dergi gibi kitle iletişim araçlarının bireylerin bakış açısı ve genel kültürünün şekillenmesinde azımsanmayacak derecede bir etkisi bulunmaktadır. Bazı durumlarda ise bu tarz araçlar bireyler üzerinde zamanla kalıp yargılar oluşmasına ve bilinç altına her konu ile ilgili farklı türde yargılar yerleştirilmesine sebep olmaktadır. Kitle iletişim araçları tarafından toplumun etkilendiği alanların başında cinsiyetlere dayalı algı ve yorumlamalar gelmektedir.

Kitle iletişim araçlarının toplumsal kalıp yargılarına dayalı bir şekilde toplumsal cinsiyet rollerini oluşturması cinsiyetler arası eşitsizliğin ortaya çıkması anlamında oldukça önemli görülmektedir (Elgün & Alemdar,2017). Reklamlarda kadınlar ev işi yapan, çocuklarının bakımını yapan iyi bir anne, kocasını dikkate alan bir eş olarak; fazla sık olmamak kaydıyla bilgisi ile genç bireylere örnek teşkil eden yaşlı bir kadın olarak bulunurken son günlerde kadınların iş hayatına daha fazla dâhil olmasının sonucu olarak da çalışan bir kadın olarak yer almaya başlamıştır (Dumanlı,2011). Kitle iletişim araçları içerisinde hemen hemen her eve

girmiş ve oldukça fazla sayıda bireye hitap etmekte olan ve bu durumun doğal bir sonucu olarak birçok insanın fikir ve algılarını değiştirme gücünü elinde tutan televizyonlar da her bir cinsiyete yönelik kalıp yargı ve davranış şekillerini izleyiciye empoze etmektedir. Başar'a (2012) göre televizyonlardaki çoğu filmde kadının genellikle 'dişilik' özellikleri ön planda tutulmakta ve kadınsılık pasif roller ile sergilenmekte, erkek figürler ve erkeksi kavramlar ise egemen, agresif, özgür ve girişimci olarak ifade edilmektedir.

Görsel ya da yazılı kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerinde oluşturduğu etki de oldukça fazla görülmektedir. Uluşen'e (2010) göre, televizyon, kitap ya da dergi gibi araçlarda takip ettiği kahramanların davranışları, bilhassa model alabileceği bireyler, çocuğun sosyalleşmesine, karakter ve cinsiyet rollerinin gelişimine oldukça önemli ölçüde etkilemektedir. Perdede gerçekte olan kadını değil, sadece ideolojik anlam yüklü kadınlık kavramına ait basmakalıp imgeleri gösteren klasik ya da egemen sinema "Hollywood Filmleri" (Başar,2012), kitle iletişim araçlarından biri olan sinemanın toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını etkilemede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Film türüne göre değişik şekillerde karşımıza çıkan kadın ve erkek rollerinde duyguların daha etkili bir şekilde ön planda olması ve genellikle duygusal ve hassas yönü ağır basan karakterlerin kadın oyuncular tarafından canlandırılması buna uygun bir örnek oluşturmaktadır.

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EĞİTİM İLİŞKİSİ

Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı vasıtası ile ve bilerek istendik değişim meydana getirme süreci olarak adlandırılabilir (Ertürk,1988). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. Maddesinde (II. Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi), "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz." ifadesi ile eğitimin her birey için temel bir hak olduğu belirtilmektedir.

Eğitim hayatının bir parçası olan okullar, akademik bilgileri aktarmanın yanında çocukların sosyal hayata katıldıkları ve bu hayat konusunda çeşitli bilgiler öğrendiği önemli bir kurumdur (Kurttaş & Tuncer, 2020). Okullar yalnızca bireylerin akademik anlamda kendisini geliştirdiği bir ortam olmakla kalmayıp hayata ve diğer bireylere ilişkin de bilgi ve fikirlerle donatıldığı bir kurum görevi görmektedir. Okul ortamında edinilen tecrübe ve yaşantılar bireylerin kişilik ve olaylara bakış açısındaki oluşumları büyük oranda etkilemektedir. Özellikle öğrencilerin öğretmenlerini, arkadaşlarını ve ders kaynaklarını sıkça gözlemleme imkânı bulduğu bu eğitim ortamları cinsiyete yönelik algı oluşumlarında da etkisini göstermektedir. Toplumsal cinsiyetin eğitime olan en büyük yansımalarından birini eğitimde fırsat eşitliği açısından görmek mümkün olmaktadır.

Eğitimde eşitlik, her bireyin yüksek akademik başarıya sahip olmasından çok öğrencilerin bahsedilen başarıya ulaşırken sahip olduğu fırsat ve imkânlarla ilgili bir kavramdır (Tabak,2019). Okuma yazma ve basit matematiksel işlemler gibi en temel beceriler konusunda bile mahrumiyet yaşamak bireyin topluma etkili ve verimli bir biçimde katılmasını önemli ölçüde ve olumsuz şekilde etkileyecekken, daha ileri düzeydeki bilgi ve beceriler konusunda yaşanacak bir yoksunluk bireylerin toplumdaki sosyo-ekonomik yerlerinin belirlenmesi açısından oldukça büyük bir olumsuzluk teşkil edecektir (Çelik,2017).

Kadınlar günümüzde bilinçli, karakteri oturmuş, üretken, özgüven sahibi ve toplum tarafından saygın kabul edilebilecek şekilde bir statüye sahip olmak durumundadır (Demiray,2013). Eğitimdeki imkânlar kadının çok sayıda alanda ilerleme göstermesi açısından bir başlangıç noktası olmakta ve her alanda yer alması, haklarından haberdar olması ve bu hakları kullanması anlamında oldukça büyük bir önem taşımaktadır (Necipoğlu, Bebiş & Seviğ, 2021). Eğitim, kadınların kendi güçlerini ve kendilerini güçsüz hale getiren durumların farkına varmaları ve bunları olumlu hale dönüştürmelerine uygun bir ortam oluşturmaktadır (Yaşar,2018).

Ataerki toplumun eğitim sistemi genellikle 'erkek merkezli' olmakta ve kadınlar hayatının ilk anlarından itibaren aynı eğitim ve hayat fırsatlarını elde edememektedir (Eroğlu & İrdem, 2016). Kadınlar eğitim imkânlarından erkeklerle kıyaslandığında daha az yararlanmakta ve toplumsal cinsiyete bağlı ayrımcılık sürmektedir (Demiray, 2013). Eğitim eksikliği, kadınların bilgi ve hizmetlere erişimini zorlaştırmakta ve hareketliliklerini, karar verme oranlarını ve yaşam fırsatlarını sınırlandırmaktadır (Leach,1998).

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından paylaşılan 2020 yılı verilerine göre Türkiye'deki 6 yaş ve üzeri, okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %2,6 olup erkekler bu oranın %0,7'sini oluştururken kadınlar ise %4,5'ini oluşturmaktadır. Yine Türkiye İstatistik Kurumu 2020 verilerine göre Türkiye'de bulunan 15 yaş ve üzeri, okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %3 olup bu oranın %0,8'ini erkekler %5,2'sini ise kadınlar oluşturmaktadır (TÜİK,2020). Kadınların her türlü eğitim imkânının sağlanabileceği ve bu imkânlara ulaşabilecekleri bir çağda okuma yazma oranının bu kadar düşük olması gelecek nesiller açısından da oldukça olumsuz bir etki oluşturmaktadır.

KADINLARIN EĞİTİME ERİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Eğitime erişimi ve eğitim sürecinde gerekli süreyi geçirmeyi etkileyen faktörler ebeveynlerin birlikte yaşayıp yaşamaması, sağ olup olmaması, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve meslek durumları, hane geliri, çocuk sayısı vb. birçok değişkenden

oluşmaktadır (Aygül,2018). Bu değişkenler kadınların eğitime hiç erişememesine, sınırlı oranda erişmesine ya da devamlı olarak eğitim hakkından yararlanamamasına sebep olabilmektedir.

Aile Ortamı

Anne ve baba, kadın ve erkek olarak toplumsal cinsiyetin kendilerine yüklediği rol ve sorumlulukları yerine getirerek anne-baba rol modellerini kendi çocuklarına aktarmaktadır (Aytekin & ark., 2016). Bu durum da çocukların annelerinden gördükleri davranışları kadın bireylere, babalarında gözlemledikleri davranışları ise erkek bireylere uygun olarak düşünmelerine ve dolayısıyla cinsiyete yönelik ilk kalıp yargılarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Türkmen ve Alptekin'e (2020) göre birey cinsiyet açısından kadın ya da erkek cinsiyeti ile dünyaya gelmekte ancak yetiştirilirken bulunduğu toplumda yer alan kültürel değerleri, aile, akranlar, kitle iletişim araçları ve aldığı eğitimin etkisiyle toplum tarafından cinsiyetlere özgü belirlenen roller çerçevesinde büyümektedir. Belirlenen roller çoğunlukla kadını pasif bir konumda hayatını evden ibaret sınırlı bir hale getirebilmektedir. Dolayısıyla kadınlar küçük yaşlardan itibaren ev işlerinden ve evle ilgili düzenden sorumlu tutulmakta hatta kardeşi olduğu takdirde annesi ile kardeşinin büyütme sorumluluğunu paylaşabilmektedir. Bu durum da çocukluk dönemi başta olmak üzere kadınların eğitim almasını ikinci planda bırakarak daha çok ev işlerinde kendilerinden yararlanılması gerektiği gibi bir fikir ortaya çıkarmaktadır.

Anne-Baba Eğitimi

Bir ailede anne ve babanın aldığı eğitim ne derece yüksek bir seviyede ise çocuklarına sunacakları eğitim ortamı ve fırsatları da o oranda kaliteli olabilmektedir. Eğitim seviyesi yüksek ebeveynler kendi hayat tarzları ve alışkanlıklarından da yola çıkarak yeniliklere açık ve teknolojiye ayak uyduran bireyler olabilmekte bu durum da çocuklarının eğitim hayatına olumlu bir şekilde yansiyabilmektedir. Yalnızca sunulan maddi fırsatlar değil çocuğun ailesi ile kurduğu iletişim şekli ve düzeyi de anne babanın eğitim seviyesinden etkilenmektedir. Bir çocuk aile ortamında ne denli ilgi ve özen görürse okul ortamında da etrafındaki arkadaş ve öğretmenlerine karşı davranışları o oranda olumlu olmaktadır. Özel ve Zelyurt'a (2016) göre aile içinde sergilenen davranış ve tutumlar okul ortamı ile uyum içindeyse çocuğun gelişiminde bir sorun yaşanmaz. Fakat aile ve okulun yansıttığı fikirler birbiri ile uyumsuz ise bunun yansıması olarak çocukta davranış bozukluğu ve başarısızlık görülecektir. Bir aile ne kadar bilinçli ebeveynlerden oluşuyorsa çocukları da gerekli ölçüde sorumluluklarına özen gösterecek ve bu durumun bir yansıması olarak eğitim hayatında da gereken başarıyı elde edebilecektir.

Kardeş Sayısı

Bireyin sahip olduğu kardeş sayısı eğitim süreci göz önüne alındığında kız çocukları için zaman zaman dezavantajlı bir duruma dönüşebilmektedir. Kardeş sahibi olmayan bir kız çocuğu okula başlama ya da devam konusunda özellikle az gelişmiş coğrafyalardaki çok sayıda kardeş sahibi olan kız çocuklarına kıyasla maddi ya da eğitimsel açıdan çok fazla sıkıntı yaşamamaktadır. Binder'e (1998) göre yaşam ve aile düzeninin erkekler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmasa da kızlar açısından çekirdek bir ailede bulunmak okula başlama şanslarını yaklaşık bir yıl yükseltmektedir. Bu açıdan kardeş sayısı kadınların eğitim hayatında etkisini gösterebilmektedir.

Kız çocukları ailedeki büyük kardeş ise kendisinden küçük kardeşlerine bakmakla sorumlu görülmekte ve eğitim hakkı ikinci plana atılmaktadır. Öte yandan ailede çok sayıda çocuk olması durumunda her bir çocuğu okula göndermek yerine maddi imkânların elverdiği ölçüdeki sayıda çocukları okula gönderme durumu da sık rastlanan bir olaydır.

Ekonomik Durum

Bir ailenin maddi durumu o ailede bulunan çocukların eğitim görme hakkına doğrudan ve dolaylı anlamda etki etmekte ve bu durumdan çoğunlukla kız çocukları zarar görmektedir. Maddi anlamda yeterli olamayan bir aile eğitim hayatını ailedeki diğer masrafları ön plana almak durumunda hissettiği için eğitimi ikinci planda tutmakta ya da kız ve erkek çocuklar arasında bir tercih yapma eğiliminde olarak tercihini kız çocuğundan yana kullanabilmektedir. Aygüle (2018) göre eğitim hem kültürel hem de maddi açıdan bir yatırım süreci ve yanı sıra uzun ve masraflı bir süreç olmaktadır.

2018 yılında gerçekleştirilen Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'na (TNSA) göre eğitim seviyesi hane halkının sahip olduğu refah düzeyi ile artmaktadır. En düşük refah düzeyindeki hanelerde yaşayan kadınların %26'sı hiç eğitim almamış ya da ilkokulu tamamlamamış kadınlar iken, en yüksek refah düzeyindeki hanelerde bu oran sadece %1'dir (HÜNEE,2019). Dolayısıyla bir kadının aldığı eğitim düzeyi ile doğru orantılı olarak yaşam kalitesi ve standardı da artış göstermektedir.

Tarımda Faaliyet Gösterme

Tarımsal geçim faaliyetlerinin baskın olduğu bir toplumda tarlaya gitmekten evi düzenlemeye; çocuk bakımı yapmaktan yemek pişirmeye kadar her iş kadın tarafından yapılmakta, kadın yaşanan evin bakımın üstlenmekte iken; sanayi toplumunda kadın hem mutfakta yemek pişiren, çocuk bakan; hem de ev dışı alanda

bir çalışma hayatında hatta bir mesleği olan bir role sahip olmaktadır (Karaca & Altun,2017). Bu durum da kız çocuklarının eğitim sürecinden uzak kalmalarına ve okulda geçirmeleri gereken süreyi evde ve farklı işler ile meşgul bir şekilde harcamalarına sebep olmaktadır.

Kırsal alanlarda tarımın geçim kaynağı olması sebebiyle çocuklarını okula göndermemeleri, kırsal yerlerde eğitim düzeyinin düşmesine, dolayısı ile o bölgenin tarım toplumundan ileri gidememesine sebep olmaktadır (Altınışik & Peker, 2008). Böylece okula gönderilmeyen kız çocukları eğitim alamayarak topluma ekonomik anlamda da fayda sağlayamamakta bu da bulunulan bölgenin maddi anlamda geri kalma durumunun sürekli hale gelmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan ve yeterli eğitimi alamamış kız çocukları ise ilerleyen yaşlarında tarım ile geçimini sağlayan bir profile sahip olmakta ve pek çok fırsattan mahrum kalmaktadır.

Coğrafi Özellikler

Bir bölgede olanaklar yeterli olduğu, kaliteli eğitime ulaşma ve fırsat eşitliği söz konusu olduğu takdirde ekonomik refah düzeyi de artmaktadır (Ayhan,2019). Çoğunlukla okula erişimi zor ve elverişsiz sayılabilecek bölgelerde yaşayan kız çocukları erkek çocuklarına oranla eğitim hakkından çok daha az yararlanabilmektedir. Bu durumun sebepleri olarak yaşanan bölgeye yakın mesafede bir okul bulunmaması, ailede erkek çocuk da olduğu takdirde ulaşılması zor bir bölgeye erkek çocuğunun nispeten daha kolay erişebileceği düşünülerek kız çocuğunun evde kalması gösterilebilmektedir.

2018 yılında gerçekleştirilen Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'na (TNSA) göre hiç okula gitmeyen ya da ilkokulu tamamlamayanların oranı, her iki cinsiyet için de kentsel alanlarda kırsal alanlara oranla daha düşüktür (sırası ile kadınlar için %22 ve %35, erkekler için %12 ve %17). Lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların oranı ise, kentsel alanlarda kırsal alanlardan daha yüksektir (sırası ile kadınlar %31 ve %12, erkekler için %38 ve %18). Bölgeler açısından bakıldığında, lise ve üzeri eğitimi tamamlayan kadınların yüzdelik oranın en yüksek Türkiye'nin Batı bölgelerinde olduğu, en düşük oranın ise Doğuda yer alan bölgelerdeki kadınlarda olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayrıca kentlerde yaşayan kadınların %46'sı, kırsal alanlarda yaşayan kadınların ise %25'i lise ve üzeri eğitimlerini tamamlamışlardır (HÜNEE,2019). Bu durum coğrafi anlamda elverişli koşullarda yaşayan kadınların eğitim olanaklarına daha rahat ulaşabilmelerinin bir sonucu olarak eğitim düzeylerinin de yükseldiğini göstermektedir.

Sosyo-Kültürel Özellikler

Toplumun temelinde yer alan en belirleyici faktör kültürdür. Kültür biriken bir yapıda olmasından dolayı toplumun sahip olduğu değer, norm ve anlamlardan oluşmaktadır (Şahin,2019). Her kültür birikimleri dahilinde değişen özelliği ile kadın ve erkeğe toplumsal roller ve sorumluluklar yüklemektedir (Çötök,2015). Kadın ve erkek arasında bulunan eşitsizlik, erkek egemen toplumda ve bu yapıdaki kültürel değerler vasıtasıyla ortaya çıkmakta nesiller arası aktarılmaktadır (Uysal, Eren & Şimşek, 2019).

Genel anlamda 'erkek egemen' kültürel yapıda ve ataerkil aile yapısının hâkim olduğu Türkiye'de erkek gücü simgelerken, kadın da güçsüzlük ve acizliği temsil etmektedir (Eroğlu & İrdem,2016). Bu durum kız çocuklarının eğitim hakkına erişmesinde de kendini göstermektedir. Kız çocuklarının genel anlamda toplumda çalışmasa da olur ya da evlilik çağına gelene kadar ailesine evlendikten sonra ise eşinin gelirine ortak şekilde hayatını sürdürebilir gibi bir algı sebebi ile eğitim hakkından mahrum bırakılması sık rastlanan bir sorundur. Bu algı da kadının erkeğe muhtaç ve aciz bir profile sahip olmasını destekleyen bir durum ortaya çıkarmaktadır.

SONUÇ

Eğitim, birey için ailede başlayıp yaşam boyu devam eden ve yalnızca bulunulan çevrenin değil dolaylı olarak bireyin hayatında karşılaştığı her bir olay, kişi ve durumun da etkisinin olduğu geniş kapsamlı bir kavramdır. Bir birey erkek ya da kadın olarak kendisine standardı yüksek bir hayat kurmak, statü sahibi olmak ya da herhangi bir konuda bilgi edinmek amacı ile eğitim hayatına bir şekilde dâhil olmak durumundadır. Özellikle de günümüzde gelişen teknoloji ve bilim sayesinde bireylerin çağın gerisinde kalmaması açısından eğitilmiş olmaları bir zorunluluk haline gelmektedir.

Toplum düşünce ve yaşam biçimi eğitim konusunda etkili bir rol üstlenmektedir. Özellikle erkek egemen olarak nitelendirilen ataerkil toplumlarda kadınlar genel anlamda erkeklerden daha az önem görmekte bu durum çocukluktan başlayıp hayat boyu pek çok alanda kendini göstermektedir. Bu alanların başında gelen eğitim ise kadınların ulaşmakta en fazla sorun yaşadığı hakların başında gelmektedir. Kadının eğitim hakkından faydalanması kimi zaman ekonomik faktörlere bağlı engellerle karşılaşırken bazı durumlarda da ailevi düşünce yapısı ya da hayat tarzı gibi değişkenler engelleyici bir faktör olabilmektedir. Kız çocuklarının küçük yaşta ev işlerinden sorumlu tutulması, kardeşlerine bakmakla yükümlü görülmesi ya da derslerine ayırması gereken süreyi ev ve geçim kaynaklarına yönelik faali-

yetlere ayırması gibi durumlar kadınların küçük yaştan itibaren aynı dönemdeki erkek bireylerden daha geç okula başlamasına ya da daha kısa bir süre okula gitmesine sebep olmaktadır.

Kadınların eğitim hakkından cinsiyete bağlı tutumlara bağlı olarak geri kalması yalnızca maddi anlamda değil manevi ve sosyal anlamda da ilerleyen yaşamında kendisine çeşitli türde problem yaşatmaktadır. Erken yaşta yapılan evlilikler, çalışma hayatına dâhil olamama, küçük yaşta anne olma ve sosyal hayata yeteri kadar katılamama gibi sonuçlar kadınların toplumsal cinsiyet sebebiyle uzağında kaldıkları eğitim hakkından faydalanamamalarının yaşattığı mağduriyetlerin yalnızca birkaçını oluşturmaktadır.

Kadınların toplumsal cinsiyet algısının oluşturduğu sonuçlara bağlı olarak eğitim hakkından uzak kalması ve kendisine sunulan fırsatlara ulaşamaması ilerleyen yıllarda mesleki anlamda da istediği noktada olamamasına sebep olabilmektedir. Bir kadının hak ettiği sürede ve nitelikte eğitim alamaması yalnızca kendisini değil gelecek nesilleri de etkileyen olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla cinsiyete yönelik kalıp yargılar, beklentiler ya da toplumun uygun gördüğü roller dışına çıkamayan ve eğitim konusunda da cinsiyet kaynaklı engellerle karşılaşan bir kadın hayatı boyunca kendi seçimlerini yapmakta, bulunduğu çağın gereklerine uyum sağlamak ve en önemlisi kendisini ifade ederek hak ettiği hayatı yaşama noktasında ciddi derecede zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda, müfredatlara toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili temaların eklenmesi, her okul kademesine uygun olacak şekilde konferans ve eğitici videoların oluşturulması ve yaygınlaştırılması önerilebilir. Ayrıca toplumun her alanında eğitim hakkına eşit derecede erişilmesini sağlamak amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bilgilendirici etkinliklerin sayısı arttırılabilir.

KAYNAKLAR

- Akdemir, S., Özkaş, F.D. & Aksoy, N. (2019). Türkiye’de ve seçilmiş ülkelerde kadının işgücü piyasasındaki yeri. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*,43,184-202. Doi:10.17.498/kdeniz.535058
- Akın, A. (2007). Toplumsal cinsiyet (gender) ayrımcılığı ve sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*,26(2),1-9.
- Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı. *Ekev Akademi Dergisi, ICOAEF Özel Sayısı*,97-118.
- Alptekin, D. (2014). Çelişik duygularda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sorgusu: üniversite gençliğinin cinsiyet algısına dair bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,32,203-211.
- Altınışık, İ. & Peker, H. S. (2008). Eğitim ve gelir dağılımı eşitsizliği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*,2008(2),101-118.
- Aygül, H. H. (2018). Eğitime erişim, yoksulluk ve formel/enformel iş-gücü olarak üniversite gençliği: “İstihdam için mi eğitim? Eğitim için mi istihdam?”. *OPUS International Journal of Society Researches*,8(1),58-87. Doi: 10.26466/opus.354859
- Ayhan, F. (2019). Eğitim coğrafyası açısından bir karşılaştırma: bakırköy ve sultangazi ilçeleri. *Jour-*

- nal of Awareness*,4(3),305-320.Doi: 10.26809/joa.4.023
- Ayoğul, H. & Baraz, A.B. (2020). Kadın çalışanların kariyer engelleri: Eskişehir'de bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,44(13),13-27.
- Aytekin, Ç., Artan, İ. & Kangal, S. B. (2016). Çocukların anne-babalarına yönelik algılarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,1(38),168-188.
- Başar, F. (2012). *Türkiye'deki hemşirelik öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Başçı, B. & Giray, S. (2016). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının çok değişkenli istatistiksel tekniklerle analizi. *Journal of Life Economics*,3(4),117-142.Doi: 10.15637/jlecon.160
- Binder, M. (1998). Family background, gender and schooling in Mexico. *Journal of Development Studies*,35(2),54-71. Doi:10.1080/00220389808422564.
- Blackstone, A. M. (2003). Gender roles and society. In J. R. Miller, R. M. Lerner, L. B. Schiamberg & P. M. Anderson (Eds.), *Encyclopedia of human ecology* (pp. 335-338). Santa Barbara:ABC-Clio.
- Blakemore, J. E. O., & Centers, R. E. (2005). Characteristics of boys' and girls' toys. *Sex Roles*,53(9-10), 619-633. Doi:10.1007/s11199-005-7729-0
- Campenni, C. E. (1999). Gender stereotyping of children's toys: A comparison of parents and non-parents. *Sex Roles*,40(1-2),121-138. Doi:10.1023/A:1018886518834
- Carmel, S. (2019). Health and well-being in late life: Gender differences worldwide. *Frontiers In Medicine*,6,1-22. Doi:10.3389/fmed.2019.00218
- Crawford, M. (2003). Gender and humor in social context. *Journal of Pragmatics*,35(9),1413-1430. Doi:10.1016/S0378-2166(02)00183-2
- Çebi Kozallık, R.H. & Kargı, B. (2019). Türkçe ve Almanca ilköğretim ana dil ders kitaplarında toplumsal cinsiyete bir bakış. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*,13(19),50-74.Doi: 10.26466/opus.544676
- Çelik, Ö. (2008). *Ataerkil sistem bağlamında toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin benimsenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çelik, R. (2017). Adalet, kapsayıcılık ve eğitimde hakkaniyetli fırsat eşitliği. *Fe Dergi*,9(2),16-29.
- Çötök, N.A. (2015). Toplumsal cinsiyet rolü dâhilinde kadına şiddet olgusuna karşı kadın algısı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*,1(3),778-790.
- Demiray, E. (2013). Uzaktan eğitim ve kadın eğitiminde uzaktan eğitimin önemi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*,2(2),155-168.
- Demirhan, E. I. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından öğretim programı ve ders kitabı inceleme (4. sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi). *Journal of Innovative Research In Social Studies*,4(1),69-82. Doi:10.47503/jirss.931329
- Dumanlı, D. (2011). Reklamlarda toplumsal cinsiyet kavramı ve kadın imgesinin kullanımı; bir içerik analizi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*,1(2),132-149.
- Elgün, A., & Alemdar, M.Y. (2017). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarına yönelik bir araştırma: Ege üniversitesi iletişim fakültesi örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*,3(3),1054-1067.Doi: 10.24289/ijsser.316874
- Erikli, S. (2020). Çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet ayrımcılığının görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,2(1),39-60.
- Eroğlu, F. & İrdem, Ş. (2016). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve yönetim kademelerindeki yansımaları. *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi*,3(2)11-35.
- Ertürk, S. (1988). Türkiye'de eğitim felsefesi sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,3(3),11-16.
- Göktaş, Ö. (2020). Çocuk oyuncaklarındaki toplumsal cinsiyet olgusu. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*,2(1),29-34.
- Günler, O.E. (2017). *Toplumsal cinsiyet bağlamında sağlık ve hastalık: bir sağlık sosyolojisi çalışması (Karaman örneği)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE). (2019). *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA)*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

- Karaca, E. & Altun, I. (2017). Toplumsal cinsiyetin geleneksel türk mutfağına yansımaları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*,10(20),335-342.
- Koca, C. (2006). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet ilişkileri. *Spor Bilimleri Dergisi*,17(2),81-99.
- Kurttaş, E.M. & Tuncer, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları (inönü üniversitesi örneği). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,35,282-321. Doi: 10.14520/adyusbd.667828
- Leach, F. (1998). Gender, education and training: an international perspective. *Gender & Development*,6(2),9-18. Doi:10.1080/741922727
- Necipoglu, D., Bebiş, H. & Seviğ, Ü. (2021). Kuzey kıbrıs'ta toplumsal cinsiyet'in sağlık, eğitim, işgücü ve siyaset alanına yansımaları. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*,3(1),55-63.
- Onay,C.Z. & Kıyloğlu, L. (2021). Dijital oyunlarda kadın ve erkek temsilinin toplumsal cinsiyet işaretlemleri bağlamında değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*,22(41),955-993.Doı: 10.21550/sosbilder.866001
- Özdemir, E. & Karaboğa, A.B. (2019). Ortaokul matematik ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3),760-781. Doi:10.17860/mersinefd.580405
- Özel, E. & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*,36,9-34,Doi: 10.21560/spcd.60151
- Subrahmanian, R. (2005). Gender equality in education: Definitions and measurements. *International Journal of Educational Development*, 25(4), 395-407. Doi:10.1016/j.ijedudev.2005.04.003
- Şahin, M. (2019). Kültür aktarımında toplumsal cinsiyetin rolü. *Akademik Hassasiyetler*,6(11),233-249.
- Tabak, H. (2019). Türk eğitim sisteminde eğitimde fırsat eşitliğine kuramsal bakış: roller ve sorumluluklar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*,17(2),370-393.
- TÜİK (2020). *Ulusal Eğitim İstatistikleri Veritabanı* (01/12/2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1> adresinden ulaşılmıştır).
- Türkmen, D. & Alptekin, G. (2020). Ergenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tutumlarının belirlenmesi: eskişehir örneği. *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), 608-629. Doi:10.35452/caless.2020.32
- Uluşen, M. (2010). *Sağlık çalışanlarının ve toplumun toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili duyarlılığı* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Unterhalter, E. (2005). Global inequality, capabilities, social justice: the millennium development goal for gender equality in education. *International Journal of Educational Development*, 25(2), 111-122. Doi: 10.1016/j.ijedudev.2004.11.01
- Uysal, M.T., Eren, G.T. & Şimşek, E. (2019). Toplumsalın doğallaştırılması: erken evliliklerde toplumsal cinsiyet algısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*,1(47), 196-220. Doi: 10.35237/sufesosbil.569738
- Valiente, C., & Rasmusson, X. (2015). Bucking the stereotypes: my little pony and challenges to traditional gender roles. *Journal of Psychological Issues in Organizational Culture*,5(4),88-97. Doi:10.1002/jpoc.21162
- Wienclaw, R. A. (2011). Gender roles. In Salem Press (Ed.), *In sociology reference guide: gender roles and equality* (pp.33-40). New Jersey: Salem Press.
- Yaşar, N. (2018). Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin okullaşma oranına etkisi: gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler karşılaştırması. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*,17,55-69.
- Yazıcı, F. & Şahbaz, Y.D. (2020). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadına yönelik şiddet ve türkiyede yazılı basına yansımaları. *Intermedia International E-Journal*,7(12),129-149.